कादर्वाक् न कुर्य्यात्पैतृमेधिकम्" इत्युक्तेः। मदनरत्ने सुमन्तुरपि "पुत्रश्चोत्पत्तिमात्रेण संस्कुर्य्यादृणमोचनात्। पितरं नाब्दिकाच्चौलात्पितृमेधेन कर्मणा"। एतच्चौरसस्यैव दत्तकादीनां तूपनीतानामेवाधिकारः इति कालादर्शः। पृथ्वीच० स्कान्दे "पित्रोरनुपनीतोऽपि विदध्यादौरसः सुतः। और्द्ध्वदेहिकमन्ये तु संस्कृताः श्राद्धकारिणः" इति। अन्यत्रापि दर्शमहालयादावनुपनीतस्याधिकारोऽस्माभिः पूर्वमुक्तः। प्रपौत्राभावे दत्तकादयो द्वादश पुत्राः। तदभावे भर्त्तुः पत्नी तस्याश्च सः "अपुत्रा शयनं भर्त्तुः पालयन्ती व्रते स्थिता। पत्न्येव दद्यात् तत्पिण्डं कृत्स्नमंशं लभेत चेति" वृद्धमनूक्तेः। "भार्य्यापिण्डं पतिर्दद्याद्भर्त्तुर्भार्य्या तथैव च। श्वश्र्वादेश्च स्नुषा चैव तदभावे सपिण्डकाः" इति। पुत्राभावे तु पत्नी स्यात्पत्न्यभावे सहोदरः" इति च हेमाद्रौ शङ्खोक्तेः। देवयाज्ञिकस्तु "कानीनगूढ़सहजपुनर्भूतनयाश्च ये। पत्न्यभावेऽपि कुर्य्युस्ते अप्रशस्ताः स्मृताः हि ते" इति स्मृतिसंग्रहात् पत्न्यभावे कानीनादय इत्याह। पत्युरपि सपत्नी पुत्रे सति नाधिकारः। "पितृपत्न्यः सर्वा मातरः" इति सुमन्तूक्तेः। "विदध्यादौरसः पुत्रो जनन्या और्द्ध्वदेहिकम्। तदभावे सपत्नीजः क्षेत्रजाद्यास्तथा सुताः। तेषामभावे नृपतिस्तदभावे सपिण्डकाः" इति मदनरत्ने कात्यायनोक्तेः "बह्वीनामेकपत्नीनामेष एव विधिः स्मृतः। एका चेत्पुत्रिणी तासां सर्वासां पिण्डदस्तु सः" इति बृहस्पतिवचनाच्च। अपरार्कोऽप्येवम्। तेन यच्छ्राद्धविवेके उक्तम् "सत्यपि सपत्नीपुत्रे पत्युरेवाधिकार इति तन्निरस्तम्। यच्च तत्रैव कात्यायनः "न भार्य्यायाः पतिर्दद्यादपुत्राया अपि क्वचित्"। यच्च विष्णुपु० "कुलद्वयेऽपि चोच्छिन्ने स्त्रीभिः कार्य्या क्रिया नृपेति"। यच्च मार्क० पु० "सर्वाभावे स्त्रियः कुर्य्युः स्वभर्त्तॄणाममन्त्रकमिति"। तदासुरादिविवाहोढ़ाविषयम् "धर्म्म्यैर्विवाहैरूढ़ा या सा पत्नी परिकीर्त्तिता। क्रयक्रीता तु या नारी न सा पत्न्यभिधीयते। न सा दैवे न सा पित्र्ये दासीं तां मुनयो विदुरिति" माधवीये शातातपोक्तेः। यत्तु शुद्धिरत्नाकरः शूलपाणिश्च "अपुत्रस्य च या पुत्री सैव पिण्डप्रदा भवेत्। तस्य पिण्डान् दशैकं वा एकाहेनैव निःक्षिपेत्, इति जाबालोक्तेः "भर्त्तुर्धनहरा पत्नी तां विना दुहिता स्मृता। अङ्गादङ्गात् सम्भवति पुत्रवद्दुहिता नृणामिति" बृहस्पतिना दुहितुर्धनहारित्वोक्तेश्च पुत्राभावे कन्या तदभावे पत्नी इत्याहतुः। तत् पूर्वविरोधात् "मातुर्दुहितरः शेषमृणात्ताभ्यऋतेऽन्वयः" इति दुहितुर्मातृधनहारित्वेन पुत्रस्य तच्छ्राद्धानधिकारापत्तेश्चोपेक्ष्यम्। वचनं भ्रातृपुत्राद्यभावविषयम्। पत्न्यभावे अविभक्तस्य सोदरः पूर्वोक्तशङ्खवचनात्। विभक्तस्य तु दुहिता धनहारित्वात् पूर्वोक्तजाबालवचनाच्च। तत्राप्युढ़ानूढ़ासमवायेऽप्यूढैव "दुहिता पुत्रवत् कुर्य्यान्मातापित्रोस्तु संस्कृता। अशौचमुदकं पिण्डमेकोद्दिष्टं सदा तयोरिति" भरद्वाजोक्तेः। तदभावे दौहित्रः धनहारित्वात्। "मातापित्रोरुपाध्यायाचार्य्ययोरौर्द्ध्वदेहिकम्। कुर्वन्मातामहस्यापि व्रती न भ्रश्यते व्रतादिति" चन्द्रिकायां वृद्धमनूक्तेः "यथा व्रतस्थोऽपि सुतः पितुः कुर्य्यात्क्रियां नृप!। उदकाद्यां महाबाहो! दौहित्रो दुहितार्हतीति" अपरार्के भविष्योक्तेश्च। एतद्धनहारिण आवश्यकं नान्यस्येत्याह तत्रैव स्कन्दः "श्राद्धं मातामहानां तु अवश्यं धनहारिणा। दौहित्रेणार्थनिष्कृत्यै कर्त्तव्यं पूर्वमुत्तरमिति"। तेन दौहित्रोऽत्र पुत्रीकृत इति देवयाज्ञिकोक्तिः परास्ता। अत्र पत्नीदौहित्रसमवायेऽशंहरत्वात्पत्न्येव कुर्य्यात्। दौहित्रभ्रातृपुत्रसत्त्वे विभक्तस्य दौहित्रः। अविभागे भ्रातृपुत्रः। भ्रातृतत्पुत्रसत्त्वे कनिष्ठश्चेद्भ्रातैव। ज्येष्ठश्चेत्तत्पुत्रः कुर्य्यादिति दाक्षिणात्यग्रन्थः। हारलतादौ तु "भ्रातुर्भ्राता स्वयं चक्रे तद्भार्य्या चेन्न विद्यते। तस्य भ्रातृसुतश्चक्रे यस्य नास्ति सहोदरः" इति ब्राह्मोक्तेः "पत्नी कुर्य्यात् सुताभावे पत्न्यभावे सहोदरः" इति कौर्माच्च। ज्येष्ठभ्रातैव कुर्य्यान्न तत्पुत्रः। यत्तु "नानुजस्य तथा ग्रजः" इति, तत्कनिष्ठभ्रातृसत्त्वविषयम्। यच्च मनुः "सर्वेषामेकजातानामेकश्चेत्पुत्रवान् भवेत्। सर्वास्तांस्तेन पुत्रेण पुत्रिणो मनुरब्रवीत्" इति तत् सोदराभावविषयमित्युक्तम्। एतेन पुत्रत्वातिदेशोऽयम् अतस्तस्मिन् सत्येकादश पुत्राः प्रतिनिधयो न कार्य्याः। स एव पिण्डदोंऽशहरश्च" इत्यत्रापीति वाचस्पतिमनुटीकाकृत्यरत्नाकरादयः परास्ताः। मदनरत्ने स्मृतिसंग्रहे "पुत्रः कुर्यात्पितुः श्राद्धं पत्नी च तदसन्निधौ। धनहार्य्यपि दौहित्रस्ततो भ्राता च तत्सुतः। भ्रात्रोः सहोदरो भ्राता कुर्य्याद्दाहादि तत्सुतः। ततस्त्वसोदरभ्राता तद-